

РОЗДІЛ 6

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.42

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-5/27>

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ENVIRONMENTALIZATION OF AGRARIAN PRODUCTION IN UKRAINE: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Галич К.В., студентка IV курсу
міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню принципу екологізації аграрного виробництва в Україні. Автор звертає увагу на процеси екологізації саме в аграрному виробництві, тому що воно дуже тісно пов'язано з загостренням екологічних проблем.

В умовах підвищення рівня виробництва відбувається зміна природного середовища існування людства, швидке зменшення природних ресурсів та послаблення відновлювальних процесів у природі, тоді як аграрне виробництво є однією із сфер господарювання, де виробничо-господарська діяльність безпосередньо пов'язана з використанням природних ресурсів, адже основним засобом аграрного виробництва є земля, а також інші природні ресурси (водні, лісові).

Метою статті є визначення сучасного стану та перспектив розвитку екологізації аграрного виробництва в Україні. Автор проводить аналіз чинних національних та міжнародних нормативно-правових актів. Дослідження вітчизняних документів вказує на те, що принцип екологізації аграрного виробництва міцно закріпився в загальних та спеціальних правових нормах. Це є свідченням того, що держава ставить пріоритетним завдання охорони навколишнього природного середовища та мінімізацію шкідливого впливу виробництва на нього.

Автором також було визначено головні причини необхідності екологізації аграрного виробництва, зокрема: різноманітні види забруднення довкілля, порушення ландшафтів, погіршення здоров'я людей, негативні зміни у флорі та фауні, зміна клімату. Окрім цього, автор виокремлює певні напрями екологізації аграрного виробництва в Україні, а саме: відновлення стану ґрунтів, мінімізація забруднення навколишнього середовища відходами, зменшення використання шкідливих пестицидів та агрохімікатів, зменшення використання ГМО, виробництво органічної продукції, використання альтернативних джерел енергії. Останні два напрями, на думку автора, є найбільш перспективними для України.

Стаття також містить інформацію щодо міжнародного співробітництва у сфері екологізації аграрного виробництва. Визначені міжнародні акти та міжнародні інституції, які пов'язані з визначенням цілей та напрямів екологізації аграрного виробництва. Наголошується на недостатній мотивованості вітчизняних аграрних виробників до екологізації виробництва. Зроблені висновки щодо сучасного стану та перспектив розвитку екологізації аграрного виробництва в Україні, зокрема поступовий характер екологізації та безпосередній вплив світових тенденцій на її подальший розвиток.

Ключові слова: екологізація, аграрне виробництво, сільське господарство, екологічні норми, екологічні проблеми.

The article is devoted to the research of the principle of environmentalization of agrarian production in Ukraine. The author draws attention to the processes of environmentalization in agrarian production, because it is very closely connected with the emergence of environmental problems. In conditions of increase of the level of production there is a change of the natural environment of human existence, rapid decrease of natural resources and weakening of renewal processes in nature, while agrarian production is one of the spheres of economic activity, where commercial activity is directly connected with the using of natural resources, as the main means of agrarian production is land, as well as other natural resources (water, forest).

The purpose of the article is to determine the current state and prospects of development of environmentalization of agrarian production in Ukraine. The author analyzes current national and international legal acts. The research of national documents indicates that the principle of environmentalization of agrarian production is firmly entrenched in general and special legal norms. This confirms that the state prioritizes the task of protecting the environment and minimizing the adverse impact of production on it.

The author also identified the main reasons for the need for environmentalization of agrarian production, in particular: various types of environmental pollution, disturbance of landscapes, deterioration of human health, negative changes in flora and fauna, climate change. In addition, the author identifies certain areas of environmentalization of agrarian production in Ukraine, namely: restoration of soil condition, minimization of environmental pollution by waste, reducing the use of harmful pesticides and agrochemicals, reducing the use of GMOs, production of organic products, using of alternative energy sources.

The article also contains information about international cooperation in the field of environmentalization of agrarian production. The author identified international acts and international institutions related to defining the goals and directions of environmentalization of agrarian production. However, the author emphasizes the lack of motivation of national agricultural producers for environmentalization of production. The article draws conclusions about the current state and prospects of environmentalization of agrarian production in Ukraine, in particular, the gradual nature of environmentalization and the direct impact of world trends on its further development.

Key words: environmentalization, agrarian production, agriculture, ecological norms, ecological problems.

Вступ. За останні роки людство значно підвищило свій науково-технічний рівень і завдяки цьому зросли масштаби виробництва по всьому світу. Кількість населення нашої планети невинно зростає, що призводить до необхідності виробляти більше продукції для задоволення зростаючих потреб. Однак, при діючій системі господарювання загострюється проблема охорони та збереження навколишнього природного середовища.

Такі явища, як зміна природного середовища існування людства, швидке зменшення природних ресурсів,

послаблення відновлювальних процесів у природі ставлять під загрозу майбутнє людства. Однією зі сфер господарювання, де виробничо-господарська діяльність безпосередньо пов'язана з використанням природних ресурсів, є сільське господарство, адже основним засобом аграрного виробництва є земля, а також інші природні ресурси (водні, лісові) [1, с. 39]. Враховуючи особливості взаємодії цієї галузі виробництва з оточуючим середовищем і її прямий зв'язок з якістю продукції, яка надається споживачам, засоби та методи такого виробництва повинні бути

максимально безпечними та екологічно спрямованими. Саме тому на сьогодні одним із пріоритетних принципів аграрного права в Україні став принцип екологізації аграрного виробництва.

Метою статті є аналіз напрямів екологізації аграрного виробництва в Україні, визначення нормативно-правових актів як на вітчизняному, так і на міжнародному рівнях, в яких виявляється принцип екологізації, а також визначення перспектив розвитку цієї сфери, відштовхуючись від новітніх технологічних розробок та міжнародного досвіду.

На сьогодні питання екологізації аграрного виробництва є вкрай актуальним, про що свідчить значна кількість наукових досліджень з цієї теми. Зокрема, це праці В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, А.П. Гетьмана, Н.В. Ільків, Т.В. Курман, Л.Г. Мельника, В.В. Петрова, О.Л. Попової, А.Я. Сохничка, А.М. Статівки, О.М. Туєвої, В.Ю. Уркевича, М.В. Шульги та інших.

Процес екологізації, тобто наповнення екологічним змістом правових норм, сьогодні охопив майже всі галузі національного законодавства. Більше того, посилення уваги до забезпечення реальної «екологізації» усіх галузей права та відповідного законодавства слід визначити одним із найбільш актуальних завдань державної політики України [2, с. 127].

Аналіз сучасного законодавства дав змогу виявити, що держава приділяє значну увагу екологізації саме аграрного виробництва. Отже, для дослідження аспектів екологізації аграрного виробництва в Україні, перш за все, треба визначитися із поняттям екологізації. Більшість науковців схиляються до думки, що *екологізація аграрного виробництва* – це спеціальний принцип аграрного права, що знаходить свій вияв у встановленні в аграрному законодавстві та практичній реалізації екологічних нормативів, вимог і приписів як уповноваженими державними органами, органами місцевого самоврядування, так і самими аграрними виробниками у сфері ведення сільськогосподарської виробничої діяльності щодо захисту довкілля, екологічно збалансованого використання природних ресурсів, а також виробництво якісної та екологічно безпечної сільськогосподарської продукції рослинного і тваринного походження [3, с. 254]. Таким чином це поняття визначає основні цілі екологізації і механізм їх досягнення.

Своєрідним поштовхом для початку процесів екологізації аграрного виробництва не тільки в Україні, але і в усьому світі стали такі проблеми: різноманітні види забруднення довкілля, порушення ландшафтів, погіршення здоров'я людей, негативні зміни у флорі та фауні, зміна клімату.

На вирішення цих проблем та реалізацію Конституційних [4] положень (статті 3, 16, 50) були прийняті правові норми щодо екологізації аграрного виробництва, що знайшли своє закріплення в багатьох національних та міжнародних нормативних актах. Найбільш загальними у цьому контексті, окрім норм, що закріплені в Конституції України [4], можна визначити норми, які закріплені в ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» [5]. Зокрема стаття 3 закріплює принципи охорони навколишнього природного середовища, що безпосередньо пов'язані з процесами екологізації: а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; б) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; в) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів [5].

Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» [6] містить більш

конкретизовані норми, які визначають пріоритетні напрями екологізації виробництва саме в аграрному секторі. У сфері земельних відносин пріоритетними є впровадження і фінансове забезпечення загальнодержавних програм використання та охорони земель, зокрема зменшення розораності земель, системи захисту їх від водної і вітрової ерозії, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, агролісомеліорації та меліорації земель, рекультивациі порушених земель; запровадження ефективної системи охорони родючості ґрунтів та системи моніторингу ґрунтів; створення умов для технічного переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування з метою випуску техніки, яка забезпечуватиме впровадження сучасних, високопродуктивних та ресурсозберігаючих технологій в агропромислове виробництво [6].

Найбільш перспективними та конкретними нормами щодо заходів екологізації аграрного виробництва та стратегічних цілей держави щодо їх реалізації можна вважати норми, що закріплені в Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [7]. Цей закон у Розділі I перелічує наявні екологічні проблеми, причинами яких є незбалансована експлуатація природних ресурсів та низька пріоритетність питань захисту довкілля. Зокрема, у сфері охорони земель та ґрунтів зазначено, що використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування, а стан земельних ресурсів України близький до критичного. Більше того, водною та вітровою ерозією уражені близько 57 відсотків території України, понад 12 відсотків території держави зазнають підтоплення, а близько 20 відсотків земель є забрудненими [7].

Розділ III документа визначає стратегічні цілі і завдання держави, що стосується всіх галузей, зокрема і аграрного виробництва: 1) формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва; 2) забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України (зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, невиснажливе використання ресурсів, збереження унікальних природних ландшафтів, стимулювання впровадження систем екологічного управління на підприємствах одночасно з поліпшенням екологічних характеристик продукції, у тому числі на основі міжнародних систем сертифікації та маркування); 3) забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України (повернення у господарський обіг ресурсоцінних матеріалів, зменшення промислового забруднення та ризиків промислових аварій); 4) зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення (забезпечення та сприяння використанню сучасних пестицидів та агрохімікатів з мінімальним негативним впливом на флору, фауну та здоров'я людини, покращення якості ґрунтів та впровадження ефективної системи підвищення їх родючості); 5) удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління (розвиток і вдосконалення природоохоронного законодавства, включаючи наближення законодавства України до права (acquis) Європейського Союзу) [7].

Відштовхуючись від цілей, які ставить перед собою держава у сфері екологізації виробництва, напрями екологізації можна умовно поділити на: відновлення стану ґрунтів, мінімізація забруднення навколишнього середовища відходами, зменшення використання шкідливих пестицидів та агрохімікатів, зменшення використання ГМО, виробництво органічної продукції, використання альтернативних джерел енергії.

Вагоме значення в умовах екологізації аграрного виробництва належить саме запобіганню втраті ґрунтової родючості, що потребує системного застосування

комплексу організаційних, агротехнічних, меліоративних заходів. Базовим стратегічним принципом зазначеного комплексу є запровадження новітніх ґрунтозахисних екологічнобезпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур, в основу яких покладено науково обґрунтовані сівозміни, адаптовані до природних економічних умов та регіональних особливостей.

Запровадженню у практику господарювання екологічнобезпечних технологій сприятиме максимальна біологізація систем удобрення: розширення посівів багаторічних трав, сидератів, бобових культур, оптимізація у сівозмінах пропасних культур [8, с. 70]. Важливим напрямом екологізації використання земель сільськогосподарського призначення є впровадження сучасних технологій використання решток сільськогосподарського виробництва: гною, соломи, жому. Заміна синтетичних мінеральних добрив гноєм і компостами збагачує ґрунт органічними речовинами, відіграє вирішальну роль у підвищенні його родючості [9, с. 138].

Основи впровадження цих технологій закріплені в низці законодавчих актів, а саме Законі України «Про меліорацію земель» [10], стаття 30 якого передбачає, що меліорація земель повинна проводитися з метою забезпечення раціонального використання земельних, водних, лісових та мінерально-сировинних ресурсів; захисту земель від деградації, вітрової і водної ерозії; охорони ґрунтів від виснаження, засолення, заболочення, насичення пестицидами, нітратами, радіоактивними та іншими шкідливими речовинами, погіршення інженерно-геологічних властивостей; запобігання негативному впливу меліоративних заходів на рослинний і тваринний світ, рибні запаси [10]. Закон України «Про охорону земель» [11] у статті 3 передбачає, що основними принципами державної політики у сфері охорони земель є забезпечення охорони земель як основного національного багатства українського народу; пріоритет вимог екологічної безпеки у використанні землі як просторового базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва [11]. Подібні норми щодо екологізації аграрного виробництва містяться також у таких актах законодавства України, як Земельний кодекс України, Водний кодекс України, Кодекс України про надра, Законі України «Про охорону атмосферного повітря».

Аграрне виробництво в Україні є одним із джерел забруднення навколишнього середовища шкідливими відходами. Результатом виробничого процесу є не тільки забруднення відходами ґрунтів та зниження їх родючості, але і так само забруднення атмосферного повітря та води, що підвищує шкідливість цього виду виробництва і потребує здійснення заходів, щодо контролю за поведінням з відходами. Саме тому стаття 3 Закону України «Про відходи» [12] закріплює, що основними завданнями законодавства про відходи є визначення основних умов, вимог і правил щодо екологічно безпечного поводження з відходами, а також системи заходів, пов'язаних з організаційно-економічним стимулюванням ресурсозбереження; забезпечення мінімального утворення відходів, розширення їх використання у господарській діяльності, запобігання шкідливого впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини. Таким чином, методи та технології, які використовуються в аграрному виробництві, повинні максимально зменшувати кількість шкідливих відходів, застосовуючи безпечну сировину, очисне устаткування, яке відповідає усім технічним вимогам, а в подальшому перехід до новітніх екологічно безпечних технологій [12].

В аграрному виробництві часто застосовуються пестициди та агрохімікати, тому Закон України «Про пестициди і агрохімікати» [13] у статті 3 встановлює, що основними принципами державної політики у сфері діяльності, пов'язаної з пестицидами і агрохімікатами, є пріоритетність збереження здоров'я людини і охорони навколиш-

нього природного середовища відносно економічного ефекту від застосування пестицидів і агрохімікатів; мінімалізація використання пестицидів за рахунок впровадження біологічного землеробства та інших екологічно безпечних, нехімічних методів захисту рослин [13].

В Україні одним з актуальних напрямів екологізації аграрного виробництва є врегулювання тих питань, що стосуються виробництва, використання та розміщення на ринку генетично-модифікованих організмів. Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» [14] регулює питання використання ГМО для забезпечення біологічної і генетичної безпеки.

Відповідно до цього закону генетично модифікований організм, живий змінений організм (ГМО) – будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах [14]. На сьогодні з точністю не можна сказати, якими саме є наслідки систематичного вживання ГМО, проте вже зараз спостерігається негативний вплив на здоров'я людини. За рахунок того, що ця продукція внаслідок втручання людини набуває вигідних для виробництва властивостей, повна відмова від її використання не задовольнить більшість виробників, які здійснюють свою господарську діяльність на основі ГМО. Тому для України першочерговим завданням є саме врегулювання процесу використання ГМО та зменшення їх кількості на вітчизняному ринку продукції.

Слід також приділити увагу такому напрямку екологізації аграрного виробництва як органічне виробництво, популярність якого в усьому світі зростає. На думку науковців, виробництво екологічно чистої продукції дає змогу вирішити одразу три екологічно детерміновані і соціально значимі проблеми: 1) охорона навколишнього природного середовища від забруднення синтезованими хімічними речовинами, які застосовуються в процесі сільськогосподарської діяльності людини; 2) попередження деградаційних процесів у ґрунтах, які виникають через інтенсивне ведення сільського господарства; 3) покращення стану здоров'я населення внаслідок вживання екологічно чистої та біологічно повноцінної продукції [9, с. 139].

Органічне виробництво врегульоване Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [15], що визначає основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, засади правового регулювання органічного виробництва, обігу органічної продукції. Відповідно до статті 14 та 15 загальними вимогами до органічного виробництва є використання переважно відновлюваних ресурсів та власних ресурсів, у тому числі продуктів переробки відходів та побічної продукції рослинного та тваринного походження, за умови що вони відповідають вимогам до органічного виробництва; використання технологій, що не завдають шкоди здоров'ю людей, рослинам, добробуту тварин, запобігають забрудненню навколишнього природного середовища або мінімізують його, а вимогами до виробництва органічних харчових продуктів є вживання належних заходів для уникнення забруднення недозволенними речовинами або продуктами, заходів з очищення і дезінфекції виробничого обладнання та потужностей, а в разі необхідності – заходів з очищення харчової продукції [15].

На міжнародному рівні визначено, що характерним показником розвитку органічного сільського господарства в країні є розміри органічних площ під сільськогосподарськими культурами [16, с. 146]. Таким чином, можна простежити сучасний стан розвитку органічного сільського господарства в Україні. Відштовхуючись від щорічного звіту Науково-дослідного інституту органічного землеробства (FiBL) та Міжнародної федерації органічних

сільськогосподарських рухів (IFOAM), за даними 2017 року Україна займає 24 місце за кількістю земель, що задіяні в органічному виробництві – 289 тис. га, в той час як перше місце посідає Австралія (35,6 млн га) [17].

Можна стверджувати, що для України виробництво органічної продукції є лише маленькою нішею аграрного сектору нашої держави. За значного земельно-ресурсного потенціалу лише незначна його частина в країні задіяна під органічним сільськогосподарським виробництвом. Однак Україна має достатньо високий потенціал для підвищення обсягів виробництва органічної продукції, тому це можна вважати однією із найперспективніших стратегій розвитку сільськогосподарського господарства [16, с. 156].

Слід згадати і про те, що, як показує міжнародний досвід, важливим напрямом екологізації має бути розвиток альтернативних джерел енергії, зокрема використання сонячної та вітрової енергії, біоенергетики, розвиток яких сприятиме послабленню енергозалежності держави від імпорту енергоносіїв та поліпшенню якості довкілля [8, с. 71].

В цьому аспекті можна сказати, що у нашої країни також є значний потенціал щодо використання альтернативних джерел енергії. Як приклад можна навести Ботівську ВЕС, яка входить до топ-5 найбільших наземних ВЕС Центральної та Східної Європи і за останні роки значно підвищила обсяги виробництва електроенергії безпечними для довкілля способами. Ботівська ВЕС має істотний екологічний ефект. Вона є найсучаснішою вітроелектростанцією в Україні з потужністю 200 МВт. [18]. Отже, використовуючи цей вид електроенергії, вітчизняні виробники опосередковано можуть зменшити шкідливий вплив на довкілля.

Питання екологізації аграрного виробництва є актуальним у всьому світі. Кожна країна намагається здійснити максимально можливі для неї заходи для досягнення глобальної цілі збереження навколишнього середовища. Різноманітні урядові та неурядові міжнародні організації здійснюють масштабні розробки щодо визначення напрямів екологізації виробництва по всьому світі. Таким чином, Міжнародною організацією із стандартизації (ISO) були розроблені Міжнародні стандарти екологічного менеджменту та аудиту ISO 14000, що забезпечують зменшення несприятливого впливу на навколишнє середовище.

До сьогодні в Україні прийняті як державні стандарти ГОСТ Р ISO 14000 документів, що є перекладами відповідних стандартів: ISO 14001 «Системи управління навколишнім середовищем. Вимоги і керівництва щодо застосування», ISO 14004 «Системи управління навколишнім середовищем. Керівництво за принципами організації і методами забезпечення функціонування», ISO 14010 «Керівництво щодо екологічного аудиту. Основні принципи ISO 1401 і екологічний аудит. Аудит системи екологічного управління», ISO 14012 «Екологічний аудит. Кваліфікаційні вимоги до екологів-аудиторів» [19].

На глобальному рівні питання екологізації виробництва також бере свій початок від такої глобальної проблеми як зміна клімату. Не є секретом, що саме потужні виробництва здійснюють найбільше викидів шкідливих речовин в атмосферу, що призводить до виникнення парникового ефекту. Саме тому, в Рамковій конвенції ООН зі зміни клімату, Кіотському протоколі до Рамкової конвенції ООН та Паризькій угоді велика увага приділяється заходам щодо екологізації виробництва, в тому числі і аграрного. Зокрема, ці документи передбачають заходи щодо міжнародного співробітництва у сфері попередження зміни клімату, впровадження новітніх технологій для підтримки безпечного стану довкілля, використання так званих «зелених інвестицій» та проведення масштабних наукових досліджень.

Продовжуючи аналіз міжнародних угод, які містять вимоги щодо екологізації аграрного виробництва, визна-

альною для України є Угода про асоціацію між Україною та ЄС [20]. Документ містить норми, що охоплюють майже всі аспекти діяльності держави, виконання яких є необхідністю для досягнення Україною членства в ЄС. Зокрема, у статті 404 Угоди зазначено, що співробітництво між сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює *inter alia* такі сфери: заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій *inter alia* шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах. Здійснення екологізації аграрного виробництва є обов'язковою умовою для перетворення України в сучасну та розвинену державу [20]. Таким чином, процеси екологізації вітчизняного аграрного виробництва здебільшого беруть свій початок з норм міжнародного права, зокрема міжнародних угод, які згодом імплементуються у національне законодавство і тому подальший вектор розвитку цієї сфери буде так чи інакше залежати від міжнародних приписів.

Аналізуючи стан міжнародного співробітництва у цій сфері, можна згадати такі міжнародні інституції як Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (FAO), Міжнародна федерація органічних сільськогосподарських рухів (IFOAM), Міжнародний союз охорони природи (IUCN), які прямо чи опосередковано спрямовують свою діяльність на розв'язання актуальних екологічних проблем і беруть участь у визначенні цілей та напрямів екологізації аграрного виробництва.

На сьогодні процеси екологізації аграрного виробництва в Україні проходять дуже повільно, позаяк вітчизняні виробники не мають належної мотивації для проведення екологізації виробництва і тому суто державного контролю за процесом виробництва не достатньо. В цьому плані поштовхом для переходу до екологічно орієнтованого виробництва мають стати матеріальне стимулювання та зміна внутрішньої філософії ведення агробізнесу. Економічні методи управління під час екологізації природокористування повинні передбачати створення таких економічних умов, які б стимулювали землекористувачів до досягнення кращих результатів у їх діяльності [21, с. 65].

Отже, можна зробити висновок про те, що в умовах сучасного світу зі зростаючими екологічними проблемами перехід до екологічно спрямованого виробництва є необхідністю. Водночас, підтримуючи світову тенденцію, екологізація аграрного виробництва в нашій державі проходить поступово. Дослідивши процеси екологізації виробництва в Україні, можна сказати, що за останнє десятиріччя з'явилося багато нормативно-правових актів, які врегульовують це питання, що свідчить про підвищений інтерес держави до екологічних проблем, зокрема різноманітні види забруднення довкілля, порушення ландшафтів, погіршення здоров'я людей, негативні зміни у флорі та фауні, зміна клімату.

Враховуючи такі проблеми, напрями екологізації аграрного виробництва в Україні можна умовно поділити на: відновлення стану ґрунтів, мінімізація забруднення навколишнього середовища відходами, зменшення використання шкідливих пестицидів та агрохімікатів, зменшення використання ГМО, виробництво органічної продукції, використання альтернативних джерел енергії. Більше того, актуальність питання також підтверджується значною кількістю міжнародних актів, які визначають охорону і захист навколишнього природного середовища одним із найголовніших завдань для кожної держави. Україна, в свою чергу, приєднуючись до міжнародних угод, підтримує вищезазначені цілі і відповідно адаптує вітчизняне законодавство до них. Проте, вітчизняні виробники не мають належної мотивації для проведення екологізації виробництва і тому суто державного контролю за процесом виробництва не достатньо.

Поштовхом для переходу до екологічно орієнтованого виробництва мають стати матеріальне стимулювання та зміна внутрішньої філософії ведення агробізнесу. Подальші перспективи у проведенні екологізації аграрного виробництва в Україні можна визначити як такі, що слідують за міжнародними тенденціями, але

враховують специфіку вітчизняного аграрного виробництва, тобто максимальне зменшення шкідливого впливу на ґрунти, зменшення кількості шкідливих відходів, використання новітнього технічного обладнання на виробництвах та збільшення виробництва органічної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравець Н.В. До питання про правове закріплення принципу екологізації аграрного виробництва. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2013. Вип. 182 (2). С. 39–46.
2. Кравець Н.В. Щодо поняття та змісту принципу екологізації аграрного виробництва як принципу аграрного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6–1 (2). С. 127–130.
3. Аграрне право: підручник / В.М. Корнієнко, Г.С. Корнієнко, І.М. Кульчій та інші; за ред. А.М. Статівки. Харків: Право, 2018. 412 с.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 20.09.2019)
6. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18 жовтня 2005 року № 2982-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15> (дата звернення: 21.09.2019).
7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 20.09.2019).
8. Ходаківська О.В., Бігдан О.В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку екологізації аграрного виробництва в Україні. *Вісник аграрної науки*. 2012. № 8. С. 69–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaan_2012_8_20 (дата звернення: 20.09.2019).
9. Оверковська Т. Правові засади екологізації аграрного виробництва. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. Вип. 6, с. 136–141.
10. Про меліорацію земель: Закон України від 14 січня 2000 року № 1389-XIV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-14> (дата звернення: 21.09.2019).
11. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 № 962-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (дата звернення: 21.09.2019).
12. Про відходи: Закон України від 5 березня 1998 року № 187/98-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.09.2019).
13. Пропестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 року № 86/95-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 21.09.2019).
14. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 року № 1103-V / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16> (дата звернення: 21.09.2019).
15. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 21.09.2019).
16. Щербак Е.А. Аналіз розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. *Продуктивність агропромислового виробництва*. 2018. Вип. 30. С. 145–157.
17. The World of Organic Agriculture 2019 URL: <https://shop.fibl.org/CHen/mwdownloads/download/link/id/1202?ref=1> (дата звернення: 21.09.2019).
18. Ботієвська ВЕС URL: <http://botievskaya.dtek.com/> (дата звернення: 21.09.2019).
19. Карташов Є.Г. Розвиток міжнародних стандартів в системі природокористування та охорони навколишнього середовища. *Державне управління: вдосконалення та розвиток*. 2017. № 5 URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1074> (дата звернення: 20.09.2019).
20. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27 червня 2014 року // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 20.09.2019).
21. Багорка М.О. Основні складові мотиваційного механізму екологізації аграрного виробництва. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 1–1. С. 62–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2018_1-1_15 (дата звернення: 21.09.2019).